

In memoriam Dr. C.O. van Regteren Altena
1907-1976

A.C. VAN BRUGGEN

Afdeling Systematische Dierkunde van de Rijksuniversiteit,
p/a Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden

Op 23 december 1976 overleed te Bentveld Dr. Carel Octavius van Regteren Altena, malacoloog, paleontoloog en entomoloog, emeritus-conservator van de molluskenafdeling van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden en conservator van het Geologisch-Mineralogisch-Paleontologisch Kabinet van Teyler's Stichting te Haarlem.

Hoewel ter gelegenheid van zijn 65ste verjaardag en het tegelijkertijd beëindigen van zijn officiële functie te Leiden uitvoerig aandacht aan zijn persoon is gewijd (zie Van Benthem Jutting & Van Bruggen, 1972, Carel Octavius van Regteren Altena, een schets van zijn leven en werken. — *Basteria* 36: 31-54) is het gepast hierop in het kort terug te komen. De belangrijkste data uit zijn leven als bioloog mogen hieronder de revue passeren.

Geboren op 19 december 1907 te Amsterdam; 1926-1933 studie in de biologie aan de Universiteit van Amsterdam; 18 maart 1937 promotie cum laude tot doctor in de wis- en natuurkunde aan genoemde universiteit (proefschrift: Bijdrage tot de kennis der fossiele, subfossiele en recente mollusken, die op de Nederlandsche stranden aanspoelen, en hunner verspreiding; promotor Prof.Dr. L.F. de Beaufort, Universiteit van Amsterdam).

Assistent van Prof.Dr. H. Gerth, Geologisch Instituut, Universiteit van Amsterdam, 1930/31, 1933, 1936, 1937; interim periode 1937-1940 als bursaal met subsidies van verschillende zijden; 1940-1941 leraar biologie Barlaeus-Gymnasium, Amsterdam; 1941-1952 conservator Afdeling Lepidoptera, Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden; 1952-1968 conservator Afdeling Mollusca aan het zelfde museum; 1968-1972 wetenschappelijk medewerker boven de sterkte van de personeelsformatie van het museum; 1946-1976 conservator van het Geologisch-Mineralogisch-Paleontologisch Kabinet van Teyler's Stichting te Haarlem. Na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd bleef Altena zijn werk in Leiden echter op persoonlijke basis voortzetten.

Dr. Carel Octavius van Regteren Altena als Officier in de Orde van Oranje-Nassau 1970 (foto Chr. Hoorn).

Mede-oprichter Nederlandse Malacologische Vereniging 1934; 1934-1940 penningmeester van deze vereniging; 1945-1968 redacteur Basteria; 1948-1967 voorzitter van de vereniging; sinds 1967 erelid van de vereniging.

Daarnaast was Altena lid van de redactie van de Archives Néerlandaises de Zoologie (1948-1952), en van het Vakblad voor Biologen (1954-1961), vice-president van de Unitas Malacologica Europaea (1965-1968) en maakte hij in de jaren vijftig deel uit van de commissies van deskundigen bij de eindexamens H.B.S.-B. Op 30 april 1970 werd hij benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Als men bovenstaande lijst bestudeert en daarbij bedenkt dat Altena een groot aantal, voornamelijk malacologische, publicaties op zijn naam heeft staan, kan men beseffen dat een vol en rijk leven tot een eind is gekomen.

De Nederlandse systematische malacologie heeft een paar figuren van formaat voortgebracht; men denke slechts aan namen als Schepman en Van Benthem Jutting. Daarnaast dient echter ook de naam Van Regteren Altena met ere genoemd te worden. Het wetenschappelijk oeuvre van Van Regteren Altena is buitengewoon veelomvattend, maar valt toch uiteen in vier hoofddelen, nl. entomologie, fossiele mollusken, naakte pulmonaten en mollusken van Suriname.

De entomologische publicaties vloeiden voort uit werk in Leiden in de periode 1941-1952; de belangrijkste hiervan zijn artikelen over de Macrolepidoptera van de Canarische Eilanden (1949) en een revisie van het vlindersgeslacht *Nyctalemon* (Uraniidae) (1953, 1959).

Onderzoek van fossiele mollusken is altijd een van de meest geliefde bezigheden van Altena geweest. Aanvankelijk hield hij zich bezig met de mariene mollusken van de Kendenglagen (Oost-Java), waarover vier artikelen verschenen (1938-1950), later bestudeerde hij de fossiele schelpen van onze stranden en zeegaten (1954-1966), waaraan de publicatie van zijn dissertatie al voorafgegaan was (1937).

In 1953 begon een serie 'Notes sur les limaces' (later ook onder de titel 'Notes on land slugs' en zelfs een enkele maal als 'Mitteilungen über Nacktschnecken') te verschijnen, een serie die met no. 25 in deze aflevering van Basteria wordt afgesloten. In deze serie werden negen soorten als nieuw beschreven en een aantal aan een critische revisie onderworpen. Het anatomische werk fascineerde Altena; hij had de gewoonte alles zorgvuldig in tekeningen vast te leggen voor eventueel later gebruik. Onder de nagelaten papieren bevinden zich nog talrijke niet gepubliceerde afbeeldingen die t.z.t. wellicht nog in een ander verband benut kunnen worden.

Tenslotte het laatste onderwerp, de mollusken van Suriname. In 1963 maakte hij een reis naar Suriname en bezocht daarna musea in de Verenigde Staten om een begin met de bewerking van het materiaal te maken. Het Leidse museum is bijzonder rijk aan molluskenmateriaal van Suriname en de bewerking vergde dan ook geruime tijd, maar werd enige jaren geleden toch met succes tot afsluiting gebracht. Verhandelingen over de mariene mollusken (Holocene en recent) van Suriname verschenen in 1969, 1971 en 1975; de landmollusken werden samengevat in 1975.

Daarnaast werd ook aan alle mogelijke molluskenonderwerpen gewerkt, zoals dat in een systematisch instituut noodzakelijk is. Van Benthem Jutting & Van Bruggen (1972, Basteria 36: 37-50) publiceerden een lijst van artikelen van de hand van Altena, terwijl Van Bruggen aansluitend (ibidem: 51-54) een lijst van nieuwe taxa samenstelde. Beide lijsten worden onderstaand aangevuld.

Het is heel wat moeilijker Altena als mens te belichten. Als bijzonder erudiet en artistiek persoon met een warme persoonlijke belangstelling voor anderen, moet het hem pijn gedaan hebben zich de laatste jaren van veel directe contacten te moeten onthouden. Hoe bevoorrecht zijn de weinigen geweest die hij nog regelmatig ontmoette, zo ongeveer eens in de veertien dagen in Leiden en na zijn pensionering twee tot drie maal per week in Haarlem. Zijn enorme geestkracht wordt wel gedemonstreerd door het feit dat hij de dag voor zijn dood nog in Teyler's museum werkte. De wil om eenmaal op zich genomen werk te voltooien, heeft hem vooral de laatste jaren op de been gehouden. De intensiteit van het lijden hebben wij als buitenstaanders alleen maar kunnen bevroeden; hij was niet iemand om anderen met zijn klachten lastig te vallen. Als fijngevoelig persoon heeft hij het wellicht gewaardeerd dat wij altijd trachtten hem te benaderen alsof er niets aan de hand was. Zijn geweldig gevoel voor humor maakte bovendien dat het leek alsof hij altijd alle moeilijkheden in een handomdraai overwon. Daarnaast bezat deze bescheiden mens een gevoel tot relativeren, tot afstand nemen, dat velen hem benijdden.

Hoewel hij zich al aan het eind van de jaren zestig uit het verenigingsleven moest terugtrekken, behield het zijn belangstelling; hij zal in de rijen van de Nederlandse malacologen een voelbare leegte achterlaten. Ook in de musea te Leiden en Haarlem is er opeens iets veranderd — het zal nooit meer zo zijn als vroeger. Wat blijft bij leerlingen, collega's, vrienden en kennissen, is een gevoel van dankbaarheid voor wat deze bijzondere man ons gegeven heeft.

Op 28 december werd hij in Velzen gecremeerd; de grote belangstelling moet voor zijn weduwe en kinderen een troost geweest zijn.

De auteur wil bij deze gaarne de volgende personen bedanken voor hulp bij de samenstelling van deze necrologie: Mevr. Dr. W.S.S. van der Feen-van Benthem Jutting, Mevr. C.M.S. van der Vorm-van Regteren Altena, J.G. de Bruijn, Dr. E. Gittenberger en Prof. Dr. W. Vervoort.

PUBLICATIES VAN DR. C.O. VAN REGTEREN ALTENA, 1973-1977

Onderstaande lijst is een vervolg op die in *Basteria* 36: 37-50, 1972, en bevat tevens enige aanvullingen daarop.

- 1949— Voorwoord. *Anisomyaria* door J. van der Meulen (tabel, privé-uitgave): 1.
- 1972— Boekbespreking (Kirkaldy). — *CorrBl. Ned. malac. Ver.* 149: 127.
- Verzoek om medewerking. — *CorrBl. Ned. malac. Ver.* 148: 115.
- 1973— Boekbespreking (Nordsieck, 1972). — *Basteria* 37: 149-150.
- Book review (Green & Hill). — *Basteria* 37: 49-50.
- *Calyptraea striata* Gray, 1825 (Mollusca, Gastropoda); proposed suppression under plenary powers. — *Bull. zool. Nomenclat.* 30: 100-101.
- Dankbetuiging. — *CorrBl. Ned. malac. Ver.* 150: 146.
- Notes on land slugs, 20-21. [20. On two species of *Deroceras* from Yugoslavia and Austria. 21. On a new species of *Deroceras* from the island of Kéa, Greece]. — *Basteria* 37: 85-92, 3 fig.
- Notes sur les limaces, 19. Description d'une nouvelle espèce du genre *Deroceras* de la France. — *Basteria* 37: 25-28, 1 fig.
- 1974— Notes on land slugs, 23. A new species of *Milax* from Tunisia. — *Basteria* 38: 103-108, 3 fig.
- The land Prosobranchia of Suriname with the description of two new species of *Neocyclotus*. — *Zool. Meded. Leiden* 48: 69-73, 3 pl.
- 1975— De mariene mollusken van Suriname. — *CorrBl. Ned. malac. Ver.* 166: 427-431.
- Land Gastropoda of Suriname, with the description of a new species of *Nesopupa*. — *Basteria* 39: 29-50, 6 fig.

- (met B.J. Smith) Notes on introduced slugs of the families Limacidae and Milacidae in Australia, with two new records. – J. malac. Soc. Austr. 3: 63-80, 8 fig.
- Notes on land slugs, 22. A catalogue of the genus *Lytopelte* (Limacidae) and a note on *L. kandaharensis* (Altena). – Nautilus 89: 62-63.
- Notes on land slugs, 24. Redescription of *Limax wohlberedti* Simroth and *Milax reuleauxi* (Clessin) from Crna Gora (=Montenegro). – Basteria 39: 15-22, 6 fig.
- Notes on land slugs, 24. Erratum. – Basteria 39: 60.
- The marine Mollusca of Suriname (Dutch Guiana) Holocene and Recent. Part III. Gastropoda and Cephalopoda. – Zool. Verh. Leiden 139: 1-104, 43 fig., 11 pl.
- The marine Mollusca of Surinam (Dutch Guiana). – Bull. Am. malac. Un. 1975: 45-46.
- 1976– Nadere verklaring. – CorrBl. Ned. malac. Ver. 173: 597.
- Rocks, minerals and fossils assembled by Van Marum for Teyler's museum. In: E. Lefebvre & J.G. de Bruijn (red.), Martinus van Marum, life and work, 6: 406-410, 8 pl. Leiden.
- Schilden van *Sepiella japonica* aangespoeld bij Zandvoort. – Basteria 40: 13-16, 6 fig.
- Teyler's Museum. – Contactblad Sectie Natuur-Musea van de Nederlandse Museumvereniging 2 (2): 3-4.
- Waarschuwing. – CorrBl. Ned. malac. Ver. 170: 545.
- 1977– Notes on land slugs, 25. On two little known species of the genus *Milax*. – Basteria 41: 65-70, 3 fig.
- (in de pers) (met E. Gittenberger) The genus *Babylonia*. – Indo-Pacific Mollusca.

NIEUWE TAXA BESCHREVEN DOOR DR. C.O. VAN REGTEREN ALTENA, 1973-1977

Onderstaande lijst is een aanvulling op die gepubliceerd in Basteria 36: 51-54, 1972; tevens is een naam opgenomen die destijds over het hoofd gezien is.

MOLLUSCA

- angustus*, *Babylonia ambulacrum* (met E. Gittenberger), Indo-Pacif. Mollusca (in the press).
- chevallieri*, *Deroceras*, Basteria 37: 25, 1973.
- gasulli*, *Milax*, Basteria 38: 103, 1974.
- habei*, *Babylonia formosae* (met E. Gittenberger), Indo-Pacif. Mollusca (in the press).
- keaensis*, *Deroceras*, Basteria 37: 89, 1973.
- luzonensis*, *Babylonia* (met E. Gittenberger), Indo-Pacif. Mollusca (in the press).
- maasseni*, *Nesopupa*, Basteria 39: 32, 1975.
- morrisoni*, *Neocyclotus (Incidostoma)*, Zool. Meded. Leiden 48: 72, 1974.
- parsi*, *Neocyclotus (Incidostoma)*, Zool. Meded. Leiden 48: 72, 1974.
- radwini*, *Anachis (Parvanachis)*, Zool. Verh. Leiden 139: 49, 1975.
- robertsoni*, *Miralda*, Zool. Verh. Leiden 139: 75, 1975.
- surinamense*, *Eulimastoma engonium*, Zool. Verh. Leiden 139: 70, 1975.
- virgineae*, *Egila* (?), Zool. Verh. Leiden 139: 75, 1975.

INSECTA

- corneliae*, *Cupido lysimon*, Tijdschr. Ent. 91: 17, 1949.

SUMMARY

Dr. Carel Octavius van Regteren Altena has passed away on December 23, 1976. He was born in Amsterdam on December 19, 1907, where he obtained his Ph. D. (*cum laude*) at the University of Amsterdam in 1937. In the period 1930-1940 Altena worked on fossil molluscs of the then Netherlands East Indies. After an interim period of teaching biology at a 'gymnasium' (a type of

secondary school), he joined the staff of the Rijksmuseum van Natuurlijke Historie at Leiden in 1941 as curator in charge of the Lepidoptera. Upon the retirement of Dr. Ch. Bayer in 1952 Altena moved to the Mollusca department, which position he held until January 1, 1973. Altena's deteriorating health forced him to cut down his activities and in 1968 he was relieved of the official duties of curator of molluscs. Dr. E. Gittenberger was put in charge of the department and Altena stayed on until 1973 being allowed to devote all his time to research. Thereafter he continued to work in the museum at regular intervals, much of his work being done at home.

From 1946 until his demise Altena was also curator of the geological, mineralogical and palaeontological cabinet of Teyler's Museum, Haarlem, where he worked one day a week; after his official retirement in Leiden he spent more time in the Haarlem museum. Teyler's Museum is a very old, but unfortunately comparatively little known, institution with in particular historically very important palaeontological collections. Here Altena made full use of the unique opportunities offered for palaeontological research.

Next to his museum duties Altena devoted much time to the Dutch malacological society. He was a foundation member in 1934, served as treasurer in 1934-1940, as president in 1948-1967, and as editor of *Basteria* in 1945-1968. He was made an honorary member of the society in 1967.

Under the Queen's birthday honours in 1970 Altena was nominated an Officer in the Order of Orange-Nassau in recognition of his scientific work and public service.

The scientific work of Altena may be considered to consist of four main subjects, (1) his entomological work (period 1941-1952, last paper in 1959), (2) his palaeontological work (mainly on fossil molluscs of the Tertiary and Quaternary of Indonesia and the Netherlands), (3) his work on land slugs (a series of 25 Notes on land slugs, also entitled Notes sur les limaces, or Mitteilungen über Nacktschnecken, 1953-1977), (4) his work on the molluscs of Surinam, formerly Dutch Guiana (published in 1969-1975).

On his 65th birthday on December 19, 1972, the Dutch malacological society dedicated nos. 2-5 of vol. 36 of *Basteria* to Altena on which occasion his life and work were described in detail by Van Benthem Jutting & Van Bruggen (*Basteria* 36: 31-54). This paper contains a complete bibliography and a list of new taxa covering the period up to January 1, 1973. In the present paper these lists have been brought up to date and amended where necessary.

As easy as it is to describe the life and work of Carel van Regteren Altena, so difficult is it to delineate the man behind it all. First and foremost Altena was an extremely modest man; his modesty was only equalled by his artistic feelings (he was an accomplished musician) and his thorough and varied education. His delightful sense of humor left a lasting impression on all who had occasion to meet him. Moreover, he was one of those fortunate people who know that everything goes by comparison. The last decade or so he particularly felt the responsibility for completing work once undertaken and to do it as well as he could; his physical courage kept him going in times of adversity. His health became increasingly poor and the suffering must have been intense. Yet, he never talked about it, desiring not to burden others with his personal troubles. As a sensitive person he must have appreciated that his colleagues and others treated him as if nothing was the matter. Knowing him was enriching one's life — may he rest in peace.